

Nr 345.

Av herr **Beuterskiöld**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ecklesiastik boställsordning m. m.*

Kungl. Maj:ts proposition nr 187 med förslag till ecklesiastik boställsordning m. m. har sökt att, utan föregripande av frågan om äganderätten till prästjordarna, reglera förvaltningen av dessa och deras utnyttjande för prästernas avlöning, dock utan att nu upptaga till prövning frågan om ändrad och förbättrad avlöning till prästerna. Grundtanken i förslaget torde kunna så anges, att prästjordarna skola av församlingarna förvaltas och nyttjas under vederbörlig kontroll och att från kyrkofonden skall vid behov under vissa förutsättningar lämnas bidrag till prästlönekostnader.

Även om sådant icke är avsett, måste resultatet av förslagets genomförande bliva det, att prästjordarna efter hand komma att uppfattas och behandlas som församlingarnas egendom, oaktat de i flertalet fall icke äro detta. En dylik utveckling skulle kunna godtagas såsom möjlig och tänkbar, även om den icke någonsin kan bliva den bästa eller riktigaste, såvida man endast hade att välja mellan en centralisering av förvaltningen hos något för riket gemensamt organ å ena sidan och en decentralisering till församlingarna å den andra. Men detta är alldeles icke fallet, ehuru departementschefen i sin framställning av frågan synes hava förbisett detta. I verkligheten kan en lösning av förvaltningsfrågan icke ske utan ett prejudicerande av frågan om äganderätten till prästjordarna och därför heller icke, om man vill bibehålla denna där den hitills funnits, utan fullt beaktande av de omständigheter, som för denna senare frågas besvarande äro av väsentlig vikt.

Vad alltså äganderätten till prästjordarna angår, böra till en början alldeles utsöndras tre i och för sig tänkbara möjligheter. Den ena vore den, att prästjordarna ägas av den svenska kyrkan; den andra vore den att de ägas av församlingarna; den tredje att de ägas av staten. Intetdera är emellertid fallet. Den svenska kyrkan saknar som sådan egen rättssubjektivitet och utgör intet annat än sammanfattningen av de svenska biskopsstiften; kyrkan som sådan kan därför icke betraktas som möjlig ägare av vare sig jord eller annat. Lika litet kan emellertid vare sig staten eller församlingarna vara ägare till prästjordarna i allmänhet, även om undantagsvis ett annat förhållande kan å en eller annan ort vara i varje fall tänkbart. Prästjordarna äro i regel icke skänkta eller upplåttna av staten, utan av enskilda redan i medeltiden, och de

äro icke heller i regel skänkta eller upplättna till församlingarna, vilka visserligen fått vidkännas vissa utgifter för dem, men detta på grund av sin ställning till församlingsprästen, icke till prästjorden i och för sig.

Efter kanonisk rätt, som under medeltiden var den för svenska kyrkan med vissa begränsningar gällande rätten och som även efter reformationen sedvanerättsligt bibehöll sin tillämpning i dessa stycken, fick ingen prästerlig tjänst inrättas utan att den först blivit utrustad med ett, för dess värdiga upprätthållande nödvändigt s. k. beneficium, vilket omfattade ej mindre prästjordar än ock särskilda ekonomiska förmåner såsom tionden och andra avgifter av sockenborna. Dessa beneficier blevo i verkligheten fristående stiftelser, varför den prästtjänst, till vars inrättande, bibehållande eller förbättrande beneficiet och dess olika beståndsdelar kommit till. Prästen blev den, som, under biskopens tillsyn och efter hans förfogande, representerade beneficiet utåt liksom det var han som åtnjöt dess avkastning. Någon möjlighet att använda ett beneficium eller någon del därav till annan prästtjänsts förmån förefanns icke, så länge den prästtjänst, varmed beneficiet förenats, fanns kvar; men en viss möjlighet synes icke hava varit alldeles utesluten för biskopen att i någon mån omreglera prästtjänsterna efter ändrade behov, även om detta var undantag. Strängt taget var dock den medeltida prästen endast sin biskops fullmäktig och det kunde därför med visst fog sägas, att beneficierna tillhörde stiftet, representerat av biskopen, ehuru med sådana begränsningar och ändamålsbestämmelser, att deras egenskap av var för sig fristående stiftelser blev den naturligaste och mest framträdande.

Under hela tiden från reformationen och till 1910 års prästlönelagstiftning förblev denna ordning gällande. Med 1910 års lagstiftning inträdde emellertid en högst avsevärd förändring och försämring i rättsläget, i det att de gamla beneficierna upplöstes såsom var för sig fristående stiftelser. Delvis förlorade de inkomster, nämligen av tionden och avgifter, delvis splittrades beneficaljorden genom fördelning å s. k. prästgårdar eller boställen anvisade till bostad samt s. k. löneboställen, vilkas avkastning i viss mån skulle användas för prästlönerna, men i andra avseenden ingå till den nyinrättade för stiftens gemensamma kyrkofonden. Prästens självskrivna representationsrätt i fråga om beneficierna kunde under dessa förhållanden ej bestå, men i stället förenades stiftets beneficaljord under stiftstyrelsen och i verkligheten måste denna anses såsom denna jords legala representant efter 1910, ehuru lagen här blev svävande just därför att man ej ville ingå på frågan om äganderätten.

Den naturliga utvecklingen av 1910 års reform måste i anslutning härtill anses vara den, att beneficaljorden slutgiltigt lägges under domkapitlens förvaltning såsom stiftets egendom, och att i samband härmed den länge påtänkta, men aldrig fullt förberedda reformen av domkapitlet genomföres, om än efter andra linjer än kyrkomötet antytt. Även föreliggande förslag gör vissa ansatser till en stiftsförvaltning, men det betänkliga och ur kyrkans synpunkt farliga däri, är att stiftsförvaltningen ordnats endast som kontrollapparat över församlingarna, och att dessa *i deras egenskap av kommuner, alltså icke under ledning av kyrkoherden* — observeras bör förslaget bestämmelser t. ex. om

boställsstyrelse utan prästens medverkan — tillerkänts både den omedelbara förvaltningen och rätten att tillgodogöra sig, men icke direkt prästerna, avkastningen såsom bidrag till den kommunen åliggande avlöningsskyldigheten. På detta sätt blir icke blott beneficaljorden förvandlad de facto till kommunaljord och som sådan utsatt för möjligheten att med tiden tagas i anspråk även för andra än beneficaluppgifterna, utan dessutom kommunen, må vara såsom kyrklig kommun, satt i stället för församlingen såsom kyrkoförsamling: förslaget synes hava alldeles förbisett, att kommunallagreformen av 1930, genom upphävandet av kyrkoherdens självskrivnenhet såsom ordförande i kyrkostämma och kyrkofullmäktige, gjorde församlingarna i deras egenskap av kommuner självständiga i förhållande till kyrkan och därmed skärpte den förut endast latent skillnaden mellan församlingen i kyrkrättslig mening och församlingen i kommunalrättslig mening. Att till församlingen i sistnämnda mening överlåta förvaltningen av *kyrkans* beneficaljord bleve i princip och i praxis något helt annat än att överlåta förvaltningen till kyrkoherden med församlingen, och skulle säkerligen i sinom tid medföra, att även den kyrkojord, som icke är beneficaljord, men tillhör församlingskyrkan och är avsedd för dess behov — en jord som enligt vår gamla ännu gällande kyrkorätt tillhör församlingskyrkan såsom självständigt rättssubjekt vid sidan av prästen och hans äldre beneficium, också i egenskap av stiftelse — komme att förvandlas till kommunaljord. Varken ur kyrkans egen, eller ur ett rationellt förvaltningsintresses synpunkt kan en dylik anordning vara lyckosam.

Naturligtvis kunna även befogade invändningar göras mot en anordning, varigenom beneficaljorden — och möjligen även församlingskyrkornas jord, i den mån icke längre ett effektivt inflytande på dess förvaltning kan bevaras åt kyrkoherden — lägges under en stiftsförvaltning. Men fördelarna härav bleve dock ur kyrkans och den gällande rättens synpunkt så avsevärda, att ett försök väl förtjänar att göras till utredning av spörsmålet, på vad sätt anordningen skulle ske för att invändningarna skulle kunna undanröjas.

Med stöd av vad sålunda anförts, hemställes

att riksdagen ville, med avslag å Kungl. Maj:ts proposition nr 187, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om verkställande av utredning och framläggande av de förslag, vartill densamma må föranleda, angående kyrkojordens förläggande under de särskilda stiftens egen förvaltning och i samband därmed om den s. k. beneficaljordens användning till en förbättrad prästlönereglering inom stiftet.

Stockholm den 31 mars 1932.

C. A. Reuterskiöld.

